

CORESPONDENȚĂ DE LA ROMÂNII DIN SECUIME ÎN „GAZETA TRANSILVANIEI” DIN 1890

Chiar în primul număr al „Gazetei” din 1890, la rubrica „Știrile Zilei” este făcut cunoscut faptul că au fost hirotoniți, de dată recentă, mai mulți preoți ortodocși, printre care și „Nicolau Bucșa pentru comuna Verghiașu (tractul Cohalmul]. Evenimentul va fi avut loc, desigur în anul precedent, 1889.

În numărul din 3 ianuarie 1890, „Gazeta” publică emoționantul necrolog Morții noștri în anul 1889. Se arată că „Dintre numeroasele cazuri de moarte ivite în decursul anului în sânul națiunii noastre de dincoace de Carpați amintim pe următorii bărbați mai mult ori mai puțin meritați pentru cauza română, ale căror nume le înșirăm în ordine aproximativ cronologică...” Printre aceștia sunt pomeniți și Ion Popescu, episcop în Caransebeș, Ioan Auranu, „pretore în retragere în Sermașu (azi Sărmaș, HG – lângă Tulgheșu), Nicolae Popu, preot în Feneșu săsesc (azi Florești, CJ), Partenie Trombitașiu de Bethlen (azi Beclean, BV), preot și protopop în Târgu Mureș, Petru Grama, învățător în Sântejude (CJ), Dimitrie Moldovan, consilier aulic pensionat în Sibiu, Sigismund Victor Popu de Șomcuța Mare, fost căpitan suprem al Chioarului (Cetății de Piatră) ș.a. De dincolo de Carpați nu lipsesc „nemuritorul poet Mihailu Eminescu, răposat în iunie la București” și Veronica Micle, „distinsa poetă, răposată în iulie la mănăstirea Văraticeu, din România”.

O primă corespondență de la românii din secuime, publică redacția „Gazetei” în numărul din 17 ianuarie 1890 și era trimisă din Casonulu mare (azi Plăeșii de Sus HG), scrisă la 28 decembrie 1889 și este semnată: X... În corespondență se spune următoarele:

„On. D-le Redactor !

Emoționat de fapta nobilă și demnă de imitat a d-lui Ștefan Șandor, paroch gr. cat.român și a credicioșilor săi din parochie gr. cat. Română a Casonului mare din Săcuime, vă aduc la cunoștință următoarele :

Fiind biserica gr. cat. Română din Casonul mare înainte de aceasta cu 5ani într-o stare desolată, așa că pe deoparte nu corespundea legilor, și de altă parte, în privința spațiului era insuficientă pentru numărul însemnat al poporenilor – lipsa de a se cdifica o biserică

nouă, corespunzătoare și mai spațioasă, deveni urgentă. La început lucrul părea cam greu de realizat, căci băieții poporeni se temeau de spe-sele, enorme pentru ei, recerute la realizarea scopului din chestiune, dar credincioșii din Casonul mare, la îndemnul zelosului și activului lor paroch și conducător Ștefan Șandor, vazând că nu e consult a amâna acastă cauză momen-tuasă de pe o zi pe alta, n-au întârziat a se ocupa mai serios cu această chestiune. Înainte de toate își cumpără un loc de 330 fl. v. a., pe care după ce viribus unitis (bărbații uniți) își procură mate-rialul de lipsă, cu bani încurși din reparații, și-au edificat o biserică frumoasă de piatră, prețuită la 6000 fl., în care sumă se cuprind cu ajutor din alte părți numai 400 fl. dăruiti din partea Maiestății Sale și a mai multor familii private.

Această biserică s-a sfințit prin dl. Ioan Șolnai, protopopul treiscaunelor, în onoarea sântilor îngeri tutelari Mihail și Gavril, în ziua de 6 martie 1887, totuși aceea numai acum e gata, prevăzută fiind cu cor pentru tinerime și școlari, scaune frumoase pentru credincioși, candelabre și alte ornamente sacre prețioase. Biserica e acoperită cu țiglă, iar turnul cu tinichea. Cu un cuvânt, biserica gr. cat.română din Casonul mare este deja gata și aranjată în cel mai frumos mod. Îți râde sufletul văzând pe credincioșii noștrii români mergând regulat în toate duminicile și sărbătorile îmbrăcați românește frumos și curat, veseli, cu cartea de rugăciuni subțioară, plini de reverință și pietate la noua lor biserică, pentru ca în ea să se roage și rugându-se să se mântuiască.

Pentru nobila stăruință, prin care dl. Ștefan Șandor a ajuns la acest mândru rezultat, eu îl felicit cu căldură și-i doresc lungă și fericită viață, ca să mai poată îndemna și conduce pe credincioșii săi la împlinirea multor asemenea fapte nobile, morale și creștinești, plăcute înaintea oamenilor și a lui Dumnezeu.

Așadar, o comunitate românească la începutul unei noi vieți, cu o biserică frumoasă și nouă, cu credință într-un destin mai bun și mai demn, cu un conducător spiritual destoinic și deosebit de activ când era vorba de interesele supreme ale neamului său.

Dintr-un reportaj despre concertul dat în Brașov în „preseara Anului Nou” 1890 de către

Reuniunea română de gimnastică și de cântări din localitatea de la poalele Tâmppei, aflăm că punctul al doilea din program „a fost executat de un plăcut și dorit oaspe, de gentila domnișoară Elena Florianu, fiica domnului președinte de tribunal din Odorheiu, I.Florianu” care „a executat poloneza Es-dur de Chopin, cu multă virtuozitate și cu un efect într-adevăr artistic, ceea ce a făcut ca așteptările publicului să fie întrecute. După repetiție și zgomotoase aplauze a mai adus, d-soara Florianu, un număr afară de program, o rapsodie de Liszt, în executarea căreia a dovedit și o admirabilă tehnică”. Tatăl ei, Ioan Florian, este menționat în „Gazeta din 5/17 1890 că a donat 1 florin pentru repararea bisericii din Bârgău, Bistrița.

Și obștea românească ortodoxă din Dobolii de Jos nu s-a lăsat mai prejos în acțiunea lor de statuare a unui nou făgaș de viață spirituală și morală prin ridicarea unei noi biserici. În numărul din 10/22 ianuarie 1890, „Gazeta” publică următoarea „Dare de seamă și mulțămită publică” din Dobolii inferiori, semnată de preotul Nicolae Puianu la 13/25 decembrie 1889.

„Pentru zidirea unei biserici române gr. or. În Dobolii inf. (Treiscaune) au mai incurs din Săcele următoarele sume colectate de la d-nii:

Din Turcheș: Marin Băzărea 1 fl., Ioan Pascu Căciulă 1 fl., Radu Moroianu 1 fl., Alecu Vidrighin 1 fl., Maria Mateiu Jige 40 cr., Nicolae Panțu 1 fl., Radu M. Odor 1 fl., Gavrilă Burlăcescu 1 fl.

Din Bacifalău: Alexe Chițu 50 cr., Alexie Băncilă 46 cr., Dumitru Comșa 30 cr., Andreiu Benteoiu 1 fl., Toma Bronea 20 cr., Niță Chirvase 20 cr., Maria Ioniță 10 cr., Maria Ilie Stroe 4 cr., Ioan D. Comșa 20 cr., Dragomir Ciopală 20 cr., Toma Frateș, paroch 1 fl.

Din Cernatu: George Urdea, preot 1 fl., Ioan Munteanu 2 fl., Ioan Perlea 20 cr., Neagoe Giuvlea 10 cr., Radu Ardelea 40 cr., Ioan Șerban, croitor 20 cr., Nicolae Roșculeț 40 cr., Ana R. Belu 40 cr., Nicolae Pană 20 cr., Stan Căciulă 20 cr., Ioan Băloiu 1 fl., Paraschiva Munteanu 40 cr., Maria Radu Jalea 10 cr., Dumitru Perșoiu 60 cr., George Grecu 30 cr., Ioan Tolea 1 fl., Vasile Pascu 1 fl., George Ciopală din Turcheș 1 fl. Neghy Mihaliy 10 cr., Ioan Jelea 1 fl., Eremia Tomoșoiu 40 cr., Radu Stoian 20 cr., George Stoian 1 fl., Voicu Roșculeț 1 fl., Ioan Ardelea 1 fl., 50 cr.

Satulung (biserica Sf. Arhangheli): A. Verzea 1 fl., Ioan Burtea 1 fl., Vasile Lupan 40 cr.,

Paraschiva P. Manole 50 cr., Ioan Sasu 20 cr., Radu N. Butu 1 fl., Vlad Manole 1 fl., Ioan Păltănia 1 fl., Ioan I. Bodeanu 1 fl., Drăgan Pătau 1 fl., Manole Costea 1 fl., Ion Aldea 20 cr., Radu Nica Popa 40 cr., George T. Medianu 20 cr., Ilie Verzea 4 cr., George Aldea et. comp. 1 fl., George Golea 2 fl., Moise Ciută 1 fl., Ion Nistor 20 cr., Radu Beșleagă 40 cr. Ioan Dorca, învățător diriginte 1 fl. 50 cr., Radu Tocitu 1 fl., Ioan Popa 12 cr., Nicolae Țiuțiuanu 2 fl.

Aceste sume, conform ordinului mai înalt bisericesc s-au transpus epitropiei bisericești din Doboli inf. spre manipulare.

Toți mărinimoșii ajutători primesc și pe această cale adâncă noastea mulțămită. Tatăl Ceresc să le răsplătească însuși și înmiți.

Totodată primească mulțămire profundă și M.O. preoți: Radu Popea, Victor Popea, Alexie Verzea, George Urdea și Toma Frateș din Săcele pentru sprijinul moral dat la întreprinderea colecției noastre.

Dea ceriul ca sub păstorirea înțeleaptă și armonică a dâșilor să prospereze poporul, biserica și școalele din Săcele și în aceste zile de grele încercări.

Este emoționant acest gest de solidaritate al românilor mai înstăriți din Săcele, care au putut trăi mai bine în mediul scaunului săsesc Brașov decât românii din secuime care erau supuși mereu unor „grele încercări”.

Dar speranța le-a fost pentru românii din secuime un prețios aliat, asemeni unui curcubeu ce se ivește uneori ca un miracol în anotimpuri vitrege. Simbolic este și acel curcubeu despre care „Gazeta” scrie în numărul din 18/30 ianuarie 1890: „În 24 ianuarie n. s-a văzut în Seps-Sângeorgiu (Sfântu Gheorghe, CV) un frumos curcubeu peste lanțul de munți ai Bodocului și Baraoltului. Temperatura era de 4.5 grade Celsius.”

Alt fenomen din domeniul natural dar și uman din secuime este publicat de „Gazeta” tot la rubrica „Știrile zilei”, în 10/22 februarie 1890 sub titlul „Aventură cu Lupi”. Se arată că „Un român care se întorcea pe jos din Poiana-Sărată la Brețcu fu urmărit de doi lupi. Omul se sui într-un arin, înprjurul căruia se opriră lupii și stătură acolo trei ore, până ce se-apropiară călători, dinaintea cărora fugiră lupii”. Aventura avea așadar un final fericit.

„Din marginea Săcuimci”, publica „Gazeta” un îndemn semnat A.M. (probabil Aurel Mureșianu, directorul „Gazetei”), scris în ianuarie 1890 și publicat în 18.II/2.III.890. Corespondența era următoarea:

„Pe la noi este raritate a vedea ziare românești.

Adevărat, că atât preoții, cât și învățătorii noștrii, sunt mai rău salarizați ca în alte părți, fiind parochiile foarte slabe, dar cu toate acestea, dacă ar fi cine să-i însușească, ar putea și ei prenumera câte-o gazetă românească. Sunt și câte 3-4 comune lângă olaltă, care nu au nici un ziar românesc. În multe locuri preoții și învățătorii noștrii, dacă tocmai citesc ceva, apoi citesc Magyar állan (Stat Maghiar) și Néptanok Lapja (Revista Învățătorilor populari), pe care le capătă în cinste, ori cu de-a sila; sau împrumută alte foi ungurești de pe la inteligența maghiară, căci proprietarii români cere să le poată împrumuta scrieri și uiere de-ale noastre, pe aici, nu știu, să fie nici unul. Vă rog, doară, de cumva s-ar mai întâmpla ca vreun generos bărbat de-al nostru să vă pună la dispoziție vreo sumă, în prețul căreia să trimiteți „Gazeta” gratuit, să nu vă uitați mai cu seamă de părțile noastre, căci Dumnezeu vă va binecuvânta. Nicăieri nu cred să se simtă o lipsă mai mare pentru așa ceva, ca aici, unde poporul nostru este înnăbușit de Săcuime, limba românească în unele sate nici nu se mai vorbește, iar simțământul românesc numai așa s-ar mai putea conserva, dacă cel puțin preoții și învățătorii români – unde se află și de aceștia – ar ceti gazetele noastre naționale și spiritul acelora l-ar propaga în popor. Poate, dacă s-ar deda cu foile, mai târziu nu s-ar putea desparte de ele și le-ar prenumăra din propriul lor îndemn”.

Vom observa cum, mai târziu, acest îndemn de suflet, va prinde la conștiințe românești depărtate de locurile natale, neuitate și dragi.

Dacă „mulțămita publică” sus-amintită venea de la români din secuime, în numărul din 2/14.III.1890 „Gazeta” publica un alt asemenea demers care venea de astă dată din capitala Transilvaniei, de la studențimea română din Cluj și viza și pe români mărinoși din secuime, care i-au sprijinit cu ocazia colectei de la balul organizat la Cluj, tot cu scop caritabil și cultural românesc. Alături de românii din alte localități ale Transilvaniei, au contribuit pentru ajutorarea studenților români din Cluj și cei din Toplița Română (azi Toplița, HG.). „Prin lista nr. 54, încredințată d-lui Aureliu Popescu” din Toplița, Vechea, au inclus de la d-na. Aurelia Popescu, Toplița, 3fl., d-na. Paraschiva Lado, în Rcstoșna (azi Lunca Bradului, MS), 2fl., d-na. Iuliana Șbărcea, Toplița, 1fl., Ioan Bobu, 1fl., Șbărcea Irimie, Toplița, 1fl. – Suma 8fl. v.s.

O altă aventură cu lupi publica „Gazeta” în 3/15 martie 1890, sub titlul „Luptă cu Lupi” și care avea loc tot în secuime.

„Din Doboli inferior ni se comunică faptul că Duminică noaptea spre Luni, un biet locuitor de acolo avu surprinderea de a primi în strâmta și modesta lui curte, vizita unei cete de 8 lupi. Țăranul, luând de veste se grăbi a ieși spre întâmpinarea neașteptaților săi oaspeți cu o prăjină zdravănă în mâini. Lupii o luară la sănătoasa, țăranul fugi după ei și când lupii săriră unul peste altul ca să treacă gardul, țăranul, dindărăt, începu a-i îmblăți cu prăjina, așa că unuia din lupi îi rupse șalele și nu se mai putea ține în fugă de ceilalți. La zgomotul produs, mai veni un țăran într-ajutor. Unul din ei prinse lupul de picioarele dindărăt iar celălalt începu a-l lovi în cap până când lupul ameții. Țăranii crezură că lupul este mort, omul cu noroc luă lupul de picioare și-l târî în casă la el. Dar, ce să vezi? La o vreme lupul începe a-și ridica capul. Acum să vedeți spaimă în cei ai casei! Țăranul, pentru ca să încunjure orice primejdie, luă o funie și legă strâns pe lup, ținându-l astfel legat până ce muri. Pentru prinderea acestui lup, țăranul primi de la comitet un premiu de 5fl.”

Scena este pitorească și ne imaginăm că putea să aibă loc și în Evul Mediu.

În 8/20 martie 1890, „Gazeta” publică următoarea corespondență tristă din secuime:

„Barbarii de-ale gendarmilor ungurești. Din Valea Jidanului (comitatul Ciucului) ni se scrie cu data de 10 martie n.c.: În ziua de 7 februarie a.c. merse în Valea Jidanului arianul (armean) cămătar Tărisnyas Gergely din Gyo.Szt.Miklos (Gheorgheni Hg), însoțit de esecutorul reg. Și un adjunct de avocat, cu scop ca să zălogească pe locuitorul român Petru Butnariu. Fiindcă doi feciori ai bietului român n-au lăsat pe necăjitul lor tată ca să fie zălogit, armeanul numaidecât a alergat după doi gendarmi, pe care aducându-i la casa lui Petru Butnariu, pe acesta l-au legat în fiară și asupra celor doi feciori ai săi, la comanda armeanului și a esecutorului, au descărcat 7 focuri, în urma cărora unul din feciori lovit de 4 gloanțe căzu pe moment mort, iar al doilea fecior până astăzi încă nu a închis ochii de tot, dar este greu rănit. După acestea, esecutorul cu soții săi, zălogind averea nefericitului român, s-au depărtat, ne-mai-uitându-se îndărăt nici măcar odată la victimele lăsate în urma lor. Se așteaptă acum cercetare din partea Tribunalului, înaintea căruia de altminteralea este prea bine

cunoscut acest speculant armean, care despoia pe mai mulți locuitori români din Valea Jidanului, scoțându-i cu forța din case și moșii, făcându-se dânsul proprietarul lor. Un român.”

„Gazeta” încheie: „Am ajuns, așadar, sub stăpânirea ungurească timpuri de cea mai grozavă barbarie! Fără voie trebuie să-ți aduci aminte de cele ce se petrec în Dahomey, (stat din estul Africii, atunci colonie franceză).”

Așadar, un caz tragic, o barbarie a unei administrații de stat ostile și șovine față de români.

Tot în martie (în ziua de 17/29) „Gazeta publică de astă dată un aspect luminos al civilizației românești rurale din secuime, mai ales din frumoasa localitate Tulgheș. Corespondența este semnată în martie 1890 în Tulgheș de preotul din Corbu, Ioan Dobreanu, sub titlul „Atelier român pentru industrie de casă”. Vrednicul intelectual relatează următoarele:

„În 19 ianuarie a.c. s-a ținut în sala oțelului (Coroană) din Tulgheș o producțiune literară împreună cu dans, venitul căreia, în urma consultării noastre, a românilor din Tulgheș și jur, precum și a fraților Ioan și Vasile Duma, cari din depărtare mare și în timp de iarnă au alergat la apelul nostru -s-a depus la banca din Tulgheș, ca fond pentru o școală română de industrie, ce se va înființa în Tulgheș.”

Ora et laboral dabit deus omnia bona.

Aceste cuvinte ne provoacă la lucru, ca fiindu-ne acesta destinul atât pentru folosul și prosperarea noastră ca indivizi cât și mai cu seamă pentru binele, înflorirea și prosperarea națiunii. Dacă ne uităm la popoarele occidentale, trebuie să le admirăm, văzându-le cu câtă diligență, activitate și neoboseală cultivă toate ramurile industriei, conșine fiind că popoarele fără industrie trebuie să piară.

Cu durere trebuie să constat, că mândrul și pitorescul port românesc pe zi ce merge se corcește, încât dacă va merge tot așa, mă cuprinde spaima, că acuși nu ne vom putea deosebi de acelea popoare, cari își strecură zdrențele lor pe la noi și pe cari zdrențe le cumpărăm cu prețuri mari, purtându-le ca pe cine știe ce odor scump. Și de unde vine acest rău? În prima linie de acolo, că pe zi ce mergem ne facem tot mai nepăsători față de portul nostru național, și în a doua linie pentru că am început a neglija industria de casă. Aceste împrejurări ne impun datorința, ca cu atât mai tare să insistăm pentru îmbrățișarea și perfecționarea industriei de casă, ca astfel cât mai în grabă să vedem pe românțele noastre lepădând terfele străine, îmbrăcând în locul lor

și purtând cu mândrie cătrînța și cămașa cu altită, țesută și cusută cu multă măiestrie de mâna cea desteră a femeii române.

Din parte-mi mi-am propus, ca și cu ajutorul lui Dumnezeu să ridic din spesele mele, un atelier român pentru industria de casă, în care se vor lucra materiale crude, ce se produc în cercul nostru, primind și acuma în acest atelier pe oricine ar voii a se perfecționa în arta țesăturilor, cusăturilor și împletiturilor.

Știu că tot începutul este greu, dar dacă mi se va da mână de ajutor sunt de ferma convingere, că înființând un atelier de industrie va purta numele de adevărată școală și cu timpul va corespunde intențiunii noastre și așteptărilor naționale,

Amintind acestea, îmi țin de sfântă datorință a aduce și pe această cale cea mai cordială mulțămintă următorilor domni, care au contribuit pentru acest scop sfânt cu următoarele sume:

Ioan Dobreanu, paroch în Corbu, 5fl., Demetrie Popovici, comerciant, 6fl., Petru Moisă, comptabil, 4fl.50cr., Grigorie Ioachim, 4fl.50cr., Anton Grigore, 5fl., Ardilos Lucuți, 5fl., Chiriacu Roșascu, inv., 3fl., Radu Seulea, funcționar de vamă, 2fl., Niklos Antal, 2fl., Ieremie Sburcea, proprietar, 3fl., Milfoj Sandor, 3fl., Emil Vesprem, 3fl., Georgiu Sandor, mare proprietar, 7fl., Maria Grecu, 1fl., Ferenczy Albert, 1fl., Ion Giacomuzzi, comerciant, 10fl., Augustin Dobreanu, comerciant, 5 fl., Irna Sudacs, 1fl., Gavrilă Ciobotaru, proprietar, 3fl., Roth Albert, farmacist, 1fl., Iulius Grecu, comerciant, 2fl., Balog Layos, 1fl., Vasile Duma, cleric abs., 1fl., Ion Duma, cleric abs., 1fl., N.Petrescu, 1fl., Karacson Iacob, 3fl., Korpos Adam, 3fl., Avram Simon, 2fl., Michail Dobreanu, protopop onorar, 5fl., Alecsandru Teslovan, proprietar, 3fl., Toader Bucur, proprietar, 3fl., Dr. Lazar Janos, preot suprem, 2fl., Ioan Urziceanu, notar cercual, 3fl., Grigore Trifu, inv., 2fl., Ghiță Ionescu, 2fl.50cr., Nicolae Todorescu, 2fl.50cr., Gavrilă Cioba, preot, 1fl., Ioan Marcu, 1fl., Dimitrie Drăganul, 1fl., Ioan Rusu, protopop, Sibiu, 1fl., Dr. Octavian Rusu, adv., 1fl., Partenie Cosma, director de bancă, 1fl., Dr. Harșan, adv., 1fl., Ion Popescu, profesor, Sibiu, 1fl., Dr. Ioan Moga, medic, 2fl., N.N., 2fl.96cr. Venitul din tombolă 3fl.60cr.

Suma percepțiunilor veniturilor, de 132fl. 16cr. Suma erogatiunilor (cheltuielilor) e de 64fl. 66cr. Subtrăgând erogatiunic din percepțiuni rezultă un venit curat de 67fl. 50cr. La aceștia se mai adaugă cei 13fl. sosiți mai târziu,

despre care s-a publicat darea de seamă în nr. 62 din a.c. al „Gaz. Trans.”. Avem așa dară cu totul 80fl.50cr., care sunt depuși spre fructificare la banca din Tulgheș.

În fine, nu pot să nu sprim și pe această cale cea mai sinceră și mai cordială mulțuită d-lor frați Ioan și Vasile Duma, clerici abs., cari prin producțiunea lor literară au procurat publicului ascultător o deosebită plăcere, rămânând cu toți pe deplin satisfăcuți.

Sper că pe viitor întreprinderea noastră va fi sprijinită și cu mai mult interes din partea publicului român.

Un sat românesc din Carpații ardeleni avea astfel posibilitatea perpetuării tradițiilor și portului popular, de o deosebită frumusețe și demnitate, semn al unui străvechi exercițiu de civilizație.

Dar seria de mulțumiri publice pentru sprijinul acordat întreprinderii sale este continuată de vrednicul preot din Corbu și în numărul din 30 martie al „Gazetei”: „Tulgheșu, martie 1890. La venitul producțiunei literare ținute în Tulgheșu la 13 ianuarie a.c. au icursu mai târziu oferte de la următorii domni: D. Caranfilu, 20 franci (9fl. valută austriacă); Iuliu Montoni, 1fl., Torok Antal, 12fl. și Strulu Mihai, 1fl., suma 23fl. Adăugându-se la capitolul depus spre fructificare la banca din Tulgheșu, avem cu totul 80fl.50cr., valută austriacă”. Preotul mulțumea bunilor contribuitori și pe calea presei, ajutându-l astfel în „scopul sfânt ce ne-am propus-zice părintele-a ridica poporul, stârbindu-i interesul pentru îmbrățișarea și perfecționarea industriei de casă”.

Interesantă este și „Știrea Zilei” din „Gazetă” publicată la 20 aprilie referitoare la alegerea protopopului Demetriu Coltofeanu din Trei Scaune ca asesor consistorial în Sibiu. El putea astfel să reprezinte mai bine interesele românilor din secuime în forul ecleziastic central.

„Gazeta” din 13/25 mai relatează despre examenele care aveau loc la sate: „Despre examenul cu elevii de la școala română gr.c. din Cosonulu Mare, protopopiatul Trei-Scaune, ni se scrie că s-a ținut în 14 martie n.c. sub preziul d-lui protopop Ioanu Șiolnai. La examen a fost de față întregul senat scolastic dimpreună cu mai mulți ascultători. Rezultatul examenului a fost îmbucurător și-l servește spre onoare vrednicului nostru învățător Ioan Mărcușiu. La finea examenului, atât domnul protopop cât și dl. Ștefan Șiandru, președintele scaunului scolastic și parochul local, au ținut câte-o vorbire foarte acomodată și instructivă, după cari urmă împărțirea premiilor în cărți de rugăciuni, cari

s-au dat școlarilor celor mai buni și mai sânguincioși”. Școala românească din Plăieșii de sus (Cosonul Mare) funcționa deci în condiții bune, cu sufletul unui vrednic intelectual al locului.

Știri din zona vieții cotidiene, a fabulosului montan din Carpații ardeleni mai parvin „Gazetei” și din Brețcu, Ioan Andorca, la Oituzu unde fusese surprins de urs când tăia lemne. Se spune că „Un urs mare a fost împușcat în săptămâna trecută de locuitorul din Brețcu, Ioan Andorca, la Oituzu, unde fusese surprins de urs când tăia lemne. Ursul a fot adus în sat în triumf și cu lăutari”.

Printre multe alte „fapte nobile” – cum le și caracterizează „Gazeta Transilvaniei” – ale comerciantului din București Ioan Colțescu, originar din Araci, se consemna alta, în numărul din 20 mai/1 iunie. Se arată că acest vrednic bărbat al neamului, „condus de sentimente nobile românești a abonat două exemplare cu numerele cu data de duminică ale „Gazetei” cu scopul de a trimite în comuna Arpățacu (Araci) învățătorului și comunei bisericești de acolo, pe care d-sa nu demult a ajutat-o și cu o însemnată sumă de bani la zidirea bisericii”.

Tot ca o știre de excepție este publicată în „Gazeta” din 3/15 iunie moartea în acele zile a femeii Maria Turbacu din Bezidu Nou (Bogozujfalu) în vârstă de 114 ani.

Printre alte vești din secuime și publicate de „Gazetă” se înscrie și incendiul cel mare care a avut loc în 14/26 noiembrie care „a pustiit în Dobolii inferiori, comit. Trei Scaunelor, douăzeci de clădiri economice, a căror proprietari mai toți sunt români. Tot pe acest timp s-a întâmplat în comuna aceasta un foc îngrozitor și în anul trecut, arzând vreo patruzeci de edificii.”

O altă catastrofă, întâmplată în județul Ciuc, este relatată de „Gazetă” în numărul din 5/7 iulie astfel:

„Paguba pricinuită de grindină în Ciuc este: în Ciuc Toplița de 92000 fl., în Ciceu de 21.368 fl., în Olofalău (Vlăhița) de 25.335 fl., în Ciomortan de 8.900 fl., în Vardotfalău de 35.092 fl., în Ciuc-Sân Miclăușu de 17.319” în Borșova de 48.280 fl., în Delne de 29.088, cu totul 288.573 fl. 35 cr. Pentru acoperirea acestei enorme pagube, Ministerul Ung. de Interne a dat 500fl. Fiindcă și celelalte dau un rezultat slab, pe populațiunea păgubită o așteaptă mari nevoi”. Astfel redacția „Gazetei” era îngrijorată de nenorocirea care s-a abătut asupra românilor și secuilor din Ciuc.

Un alt surprinzător dar de 100 fl. a făcut împăratul pentru biserica ortodoxă din „Dobolii

inferiori” în „scopuri bisericești și școlare”, înainte de 15/27 iulie, când se publica în „Gazetă” acest act de grație imperială.

Situația de la băile din Tușnad este relatată astfel într-o corespondență din 5 august, chiar din localitate, de un martor preznt la băi care se semna cu pseudonimul Nicu:

„Domnule Redactor! La despărțire Ți-am promis o cronică de la băi. Cu toată căldura deprimătoare, care mă face somnoros și mă alungă în mijlocul pădurii, vin să-mi împlinesc promisiunea.

Vrând să vorbesc despre localitățile de cursă și distragere, nu pot să nu amintesc, ceea ce de altfel și d-ta o știi mai bine, că Brașovul nostru, din an în an devine tot mai mult un loc de cursă aeriană și de distragere pentru timpul de vară. Cu deosebire în anul acesta am văzut atâtea familii din România așezate pentru lunile de vară în Brașov, cum n-am mai văzut altădată. „Brașovul își are în faptă locuri de plimbare și de petrecere prea frumoase, pe care în zadar le-ai căuta mai în toate localitățile de vară și de petrecere din țară.

Prima stațiune de la brașov mi-a fost Vâlcele, sau Elöpaták. Impresiunea ce ți-o fac Vâlcelele nu este tocmai impunătoare. Administrația băilor se silește în tot chipul să înfrumusețeze și să ridice băile, ca să atragă publicul, dar poziția locului nu e de natură să te ademenească și dacă n-ar fi apa binefăcătoare din Vâlcele, ane-voia cred că s-ar decide cineva de bună voie să se prăjească pe promenada din mijlocul satului.

De astă dată erau destui oaspeți, așa că nu-și mai găseau locuințe. Majoritatea o formau cei din România, între aceștia mai cu seamă familii evreiești. Aici am întâlnit și pe distinsul ziarist dl. I. Bibicescu, redactorul „Telegramei Românești” din București, pe dl. Avocat Ion Roman din Oradea-mare, pe dl. Canonic Ioan Micu Moldovan din Blașiu, pe dl. Jude la tabla reg. Piposu ș.a.

Calea de la Vâlcele până la Sf. Georgiu am făcut-o prin niște regiuni plăcute, păduroase. La St. Georgiu am prânzit bine, dar am și plătit foarte

bine, apoi am cercetat herghelia statului, unde se aflau 115 armăsari frumoși de diferite rase.

În est-an, orașul St. Georgiu a pierdut mulți din vizitatorii săi în timpul verii. Publicul care cerceta Tușnadul, până în anul trecut trecea prin St. Georgiu, unde era loc de poposit. Astăzi aproape toți oaspeții din România, care vin la Tușnad, nu se mai opresc în Brașov, ca să ia drumul de mai înainte, ci trec până la stațiunea căii ferate de la Agostonfalva (Augustin, BV.), unde află trăsurile de lipsă și de unde sunt și mai aproape de Tușnad, fără să mai atingă St. Georgiu.

De la St. Georgiu, cam în două ceasuri, am ajuns la Băile Malnașului. Era pe la 5 ore, pe timpul muzicii. Tot publicul de pe promenadă se compunea din o damă din Brașov cu amabilele-i fiice, cari erau condamnate să asculte zdrăngănitul unor lăutari, cărora mai bucuroși le-am fi plătit să tacă, decât să cânte. Doamna noastră ne spunea că cu toții sunt 120 de suflete la băi. Băile de aici sunt foarte negleșite (neglijate), deși apa lor este excelentă în contra reumatismului.

De la Malnașu am plecat spre Tușnad. Nu voi descrie poziția pitorească a Tușnadului care, după cum se știe, nu-și are seamă în toată țara. Însușirile bine făcătoare ale acestor băi sunt recunoscute. Nu atât apele, care de altfel sunt minerale, cât mai vârtos aerul aromatic de brad, balsamul ce dă viață sutelor de indivizi, cari vin aici pe fiecare an. Seara și dimineața, cine are voie iese la capre și bea câte un pahar de lapte cald sau lapte amestecat cu apă, iar peste zi umblă rătăcind printre brazi.

În acest an sunt foarte mulți oaspeți. Din Ungaria, de pe la Cluju, foarte mulți și din România, cu deosebire evrei.

Între oaspeții de la noi am văzut pe dl. Iosif Popa, Alex Onaciu, jud. la tabla din TMureșului, pe dl. avocat Ciato din Blașiu, Sam. Popa din Orăștie, Filip din Abrud, pe dl. as. orf. din Brașov, Irod Munteanu, pe dl. red. N. F. Negruțiu din Gherla, pe dl. protopop I. V. Russu din Brașov.

Abstract

Correspondences from the Romanians living in the Sekler Land, in "Gazeta Transilvaniei", 1890

The editors from Gazeta Transilvaniei published in the issue from 17th January 1890 an initial correspondence from the Romanians living in the Sekler Land, sent from Casonul Mare (today Plaesii de Sus, Harghita County) and signed by X.

This correspondence praises Stefan Sandor's efforts to build up a beautiful stone church, estimated at 6000 fl. This church was dedicated by the archpriest of the Trei Scaune area, Ioan Solai.

Moreover, the paper presents other events which were described in the articles from "Gazeta Transilvaniei" in 1890.

Vasile Lechințan

Arhivist, Arhivele Naționale

Direcția Județeană Cluj,

Str. Mihail Kogălniceanu, nr. 10,

Tel. 064/198979

Cluj Napoca

Octavian Gr. Zegreanu

Medic

Cluj Napoca

